

Memo

Onderwerp

Erratum Beleidskader erfgoed 2016-2020

Datum

8 oktober 2015

Contactpersoon

M.T.E. Meijjs-Appels

Telefoon

(073)680 82 87

In het eerder aan u aangeboden beleidskader erfgoed 2016-2020 is door een aanpassing op basis van het GS-besluit van 29 september per abuis de financiële context van het programma erfgoedcomplexen weggevallen. Om dit te herstellen bieden wij u dit erratum aan waarin twee wijzigingen worden doorgevoerd:

- op pagina 34, toegevoegd onder kopje 'beweging stimuleren': hiervoor willen we binnen *de bestaande middelen van het ontwikkelprogramma* € 4 miljoen aan middelen reserveren.
- op pagina 52, bijlage 7.2, zijn de financiële randvoorwaarden voor de Erfgoedfabriek uitgebreid in de vorm van een explicietere toelichting op de financiële kaders.

De (verbeeldings)kracht van erfgoed

Beleidskader erfgoed 2016 - 2020

Provincie Noord-Brabant

Colofon

Auteur

M.T.E. Meijjs-Appels

Datum

29 september 2015

Documentnummer

3862228

Afdeling Cultuur, november 2015

Wij hebben ons best gedaan om alle rechtehebbenden met betrekking tot fotomateriaal in dit dossier te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn/haar materiaal zonder toestemming is gebruikt, verzoeken wij om zich te wenden tot de Provincie Noord-Brabant, afdeling communicatie.

Inhoud

Voorwoord	5	4	Doorontwikkeling instrumenten	29
Inleiding	9	4.1	Erfgoedfabriek 2.0	30
1	13	4.2	Erfgoed Academie en Brabant Cloud	37
1.1	14	4.3	Inzet op musea	38
1.2	15	4.4	Restauratiebijdrage	39
1.3	15	5	Monitoring	41
1.4	16	6	Communicatie	43
2	19	7	Bijlagen	45
2.1	20	Bijlage 7.1	Overzicht basisinfrastructuur erfgoed	49
2.2	20	Bijlage 7.2	Financiële kaders Erfgoedfabriek	52
2.3	21	Bijlage 7.3	Output en outcome schema	54
2.4	22			
3	25			
3.1	26			
3.2	26			
3.3	27			
3.4	27			

Voorwoord

De beste voorbereiding op de toekomst is kennis van ons verleden.

Brabant is Brabant door de geschiedenis die we delen. Onze grenzen, onze steden, onze dorpen, kernen, platteland en natuur zijn niet met passer en lineaal uitgezet, maar het resultaat van een lange, enerverende en bewogen geschiedenis. De geschiedenis die ons, onze leefomgeving en onze cultuur gevormd en bepaald heeft. Eeuwen die ons uiteindelijk brachten tot waar we nu staan, maar die ook laten zien dat deze geschiedenis ons onderling zowel kan verdelen als verbinden. Het is ons erfgoed waarin de geschiedenis van Brabant zich manifesteert.

Afzonderlijk vertelt het erfgoed veelal het verhaal van een gemeenschap, dorp of stad. Maar tezamen vertellen ze in hun onderlinge verband de verhalen van Brabant. Verhalen die we moeten blijven vertellen om te weten waar we vandaan komen, waar we staan en wat de toekomst ons kan brengen.

Daarmee is onze ambitie met ons erfgoed in essentie geschetst: dat we over pakweg vijftig jaar nog steeds de geschiedenis van Brabant kunnen doorgeven aan nieuwe generaties, aan de hand van ons erfgoed.

Maar er is nog een belangrijke reden om erfgoed te behouden. De afgelopen maanden bezocht ik veel monumenten, erfgoedcomplexen, kerken, kloosters, vestingen, forten en kastelen. Ik sprak ook de vrijwilligers van de Heemkundekringen, de jongeren van JOB-house en

fervente uitdragers van volkscultuur zoals de buurtschappen bij de Brabantse Dag in Heeze en het Bloemencorso in Zundert. Steeds trof ik mensen die bevlogen en met passie spreken over 'hun' erfgoed. Over de geschiedenis, over de waarde, over de mogelijkheden. Zij toonden hoe erfgoed gemeenschappen bij elkaar kan brengen. Het heeft mij ervan overtuigd dat erfgoed naast verbeeldingskracht ook verbindingskracht heeft.

Het is helaas onmogelijk al het erfgoed in Brabant te behouden. Daartoe ontbreken ons eenvoudige de mogelijkheden en de middelen. We zijn gedwongen om keuzes te maken tussen het erfgoed dat we wel willen behouden, restaureren, herbestemmen, en het erfgoed waar we niet actief mee aan de slag gaan. Dat is een lastige, maar onvermijdelijke keuze.

In dit beleidskader vertellen wij hoe we de komende jaren om willen gaan met die keuze. Omdat het onze ambitie is om de verhalen van Brabant te kunnen (blijven) vertellen, focussen we op vier belangrijke verhalen van Brabant: Bevochten Brabant, Religieus Brabant, Innovatief Brabant en Bestuurlijk Brabant. De focus binnen de verhalen liggen echter nog niet vast. Wat wel en niet een plek krijgt, hoe de hoofdstukken gaan heten en wie de hoofdpersonen worden, daar gaan we de komende periode over in gesprek met elkaar.

Maar evengoed wegen we in hoeverre erfgoed verbindingskracht heeft en gemeenschappen mobiliseert en activeert. Als dit andere provinciale opgaven (zoals ruimtelijke ontwikkelingen of sociale veerkracht) kan ondersteunen of versterken, tekent dat het belang voor de Brabantse samenleving.

Beide criteria, verbeeldings- en verbindingskracht, vormen uiteindelijk de basis van de keuzes in het provinciale erfgoedbeleid. Zo blijven we

in staat - ook over vijftig jaar - de verhalen van Brabant te vertellen. Dan kunnen we de bevolgenheid, creativiteit en passie die erfgoed kan oproepen te versterken.

Ik nodig iedereen uit om mee te schrijven aan de verhalen van Brabant.

Henri Swinkels
Gedeputeerde Leefbaarheid & Cultuur

Inleiding

Provinciale Staten stelde op 22 mei 2015 het Bestuursakkoord 2015-2019 'Beweging in Brabant' vast. Daarin beschrijft het nieuwe college dat het op een vernieuwende manier blijft investeren in kunst, sport en cultureel erfgoed. Vanuit het besef dat verbeeldingskracht een belangrijke grondstof is voor de ontwikkeling van Brabant.

Provinciale Staten gaven eind 2014 opdracht een nieuw kader voor Erfgoedbeleid op te stellen (PS Statenmededeling, 2 december 2014).

Met als doel: meer consistentie en samenhang in programma's, beleidslijnen en instrumenten.

Opdracht van PS aan GS

Gezien de bevindingen uit de evaluatie erfgoedbeleid en de analyse grote erfgoedcomplexen achten wij het nodig om te komen tot één aangepast beleidskader erfgoed, omdat de kaderstellende notitie monumenten 2011 niet meer actueel is, wij diverse wijzigingen in het beleid noodzakelijk achten, een breed kader nodig is dat fungeert als koepel voor het totale erfgoedbeleid, inclusief het programma Grote Erfgoedcomplexen en een breed kader nodig is voor erfgoedbeleid waarin de huidige losse kaders zijn aangepast en geïntegreerd zodat betere sturing op de uitvoering mogelijk is.

Het beleidskader dat voor u ligt is een uitwerking van zowel het Bestuursakkoord als de opdracht aan GS. Het kader geeft invulling aan het volledige erfgoedbeleid van de provincie Noord-Brabant. Het Programma Grote Erfgoedcomplexen is daarbinnen een belangrijk instrument. De visie uit de Cultuuragenda 2020 is in het erfgoedbeleid geïntegreerd.

Het is onze ambitie dat over 50 jaar de geschiedenis van Brabant nog steeds kan worden doorgeven aan de volgende generaties. Dat is onze ambitie. Brabant moet er over 50 jaar zo uitzien dat we de historische verhalen ook kunnen vertellen. Daarom blijven we ons richten op duurzaam behoud door herbestemming of restauratie, op de bescherming van collecties, op de beleving van ons cultureel erfgoed en op de verhalen van Brabant.

Trends in de samenleving zijn van invloed op onze omgang met erfgoed. Door bezuinigingen bij rijk, provincies en gemeenten worden middelen voor behoud en herbestemming van erfgoed schaarser. Ook is er steeds meer leegstand in vastgoed en erfgoed. En naar verwachting zet deze trend zich voort. Bovendien is er schaarste in economische functies om al dit vastgoed een nieuwe bestemming te geven. Dit vraagt om verantwoorde keuzes die we maken op basis van dit kader met de samenleving.

Juist in deze context is erfgoed interessant om het historisch verhaal te vertellen. En het kan ook als icoon en katalysator werken voor de ontwikkeling van het gebied eromheen. Van eigen waarde tot meerwaarde. In deze tijden, waar niet langer nieuwbouw maar herbestemming centraal staat zijn er kansen om erfgoed te verbinden met (vrijtijds)economie, natuur, leefbaarheid, kunst en media. Erfgoed inspireert en voegt waarde toe. Die kansen willen we aangrijpen.

Wij zijn ons bewust van de kracht van erfgoed voor de samenleving. Erfgoed zorgt voor nieuw leven in de leefomgeving, in steden, dorpen en wijken. De aanwezigheid van erfgoed, kennis over erfgoed en de betrokkenheid van mensen bij erfgoed vergroot leefbaarheid, ontmoeting, communitygevoel en saamhorigheid, bindt en verbindt, geeft identiteit en maakt trots, inspireert en werft. Deze (verbeeldings)kracht van erfgoed willen we de komende periode inzetten om naast de opgave tot behoud ook te werken aan een sociaal veerkrachtig Brabant.

Wij willen maatschappelijke doelen realiseren in samenwerking met de samenleving. We trekken op met andere overheden, ondernemers, eigenaren en burgers; van jong tot oud. Erfgoed is niet een taak van de provincie alleen. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid waarvoor we samen met onze partners en de Brabanders aan de lat staan.

Proces

Dit beleidskader gaat in de eerste plaats over onze inhoudelijke inzet en aanpak. Vertrekkend vanuit verbeeldingskracht van erfgoed zetten wij in op een vernieuwde aanpak, waarbij we binnen de brede opgave van erfgoed komen tot focus en keuzes. In het voorjaar van 2016 zullen wij de financiële vertaling van de ambities in het beleidskader voor inslenning voorleggen aan Provinciale Staten. Provinciale Staten zullen dan gevraagd worden om een integrale afweging te maken voor de totale portefeuille Leefbaarheid en Cultuur.

1 'Verbeeldingskracht is een belangrijke grondstof voor de ontwikkeling van Brabant'

(Beweging in Brabant; Bestuursakkoord 2015-2019).

1.1 Erfgoed essentieel voor de verbeeldingskracht

Erfgoed staat niet op zichzelf, maar is een waardevol onderdeel van onze leefomgeving. Monumenten, cultuurlandschappen, collecties, archeologische vondsten, oude foto's, et cetera vertellen het verhaal van de Brabanders van toen. De tastbare herinneringen aan deze verhalen maken dat de Brabanders van nu, en de Brabanders van straks, zich aan Brabant kunnen binden.

Identiteit

Erfgoed borgt waarden als identiteit, binding en kwaliteit van woon- en leefomgeving en kan tegelijkertijd een toeristische trekker zijn. Denk aan de aantrekkingskracht die historische steden en dorpen hebben op bewoners en aan de vele ontmoetingen rond erfgoed. Denk aan de Van Gogh locaties in Etten-Leur, Nuenen en Zundert die inspireren tot nieuwe toeristische arrangementen. En die Brabant landelijk en internationaal op de kaart zetten.

Motor

Tegelijkertijd is erfgoed een motor voor innovatie. En een katalysator voor pioniers die op inventieve en creatieve manier met erfgoed aan de slag gaan. Denk aan industrieel erfgoed dat inspireert tot revitalisering van spoor- en kanaalzones en leidt tot nieuwe broedplaatsen voor bedrijvigheid in de Brabantse steden.

Inspiratie

Erfgoed inspireert, werft en bindt vele Brabanders. Bijvoorbeeld in carnavalsclubs, heenkundekringen, schuttersgilden en actiegroepen. Hier leren Brabanders elkaar kennen en rijpen creatieve ideeën voor de verdere ontwikkeling van een sociaal veerkrachtig Brabant.

Soorten erfgoed

- Onroerend erfgoed, in de praktijk meestal aangeduid met de term cultuurhistorische waarden.
Dit zijn bijvoorbeeld historisch gebouwen, stads- en dorpsgezichten, historische landschappen, historische groenstructuren en archeologische monumenten.
- Roerend erfgoed: museumstukken, archeologische vondsten, etc.
- Informatief erfgoed: archieven, foto's, drukwerk, etc.
- Immaterieel erfgoed: volkscultuur, dialect, historische gebruiken en tradities.

Focus en verbinding aanbrengen

In dit Kader Erfgoed 2016-2020 geven we richting aan ons erfgoedbeleid voor de komende bestuursperiode. We zetten ons erfgoedbeleid nog steeds breed¹ in, maar 'verzetten wissels'. Hiermee brengen we meer focus en verbinding aan tussen de instrumenten en maken we onze werkwijze zo effectief en efficiënt mogelijk:

- We werken de verbeeldingskracht van erfgoed uit in 4 verhalen van Brabant. Hiermee brengen we focus en samenhang aan.
- We werken aan een gezonde basis.
- We bouwen voort op succesvolle instrumenten uit het verleden.

¹ Breed erfgoedbeleid wil zeggen dat we gericht zijn op bescherming/behoud door ontwikkeling en op beleving van erfgoed en dat we onze eigen wettelijke taken uitvoeren wat betreft de monumentenzorg en invulling geven aan onze zorgplicht binnen het ruimtelijke beleid en ons eigen planologisch ruimtelijk beleid (Cultuurhistorische Waardenkaart).

- We benutten de energie vanuit de samenleving. Zo maken we een vrijrijdingslag en leggen slimme verbindingen met andere beleidsdomeinen.

1.2 Verbeeldingskracht van erfgoed: 4 verhalen van Brabant

De verbeeldingskracht van erfgoed werken we uit in 4 verhalen, die elk een aansprekend en inspirerend verhaal uit de Brabantse geschiedenis vertellen. We kiezen daarbij voor het karakter van Brabant². Deze verhalen van Brabant houden we levend en bieden we kansen. We geven met de verhalen richting en benutten de beweging in de samenleving. Of we brengen deze beweging op gang. Zo bieden we ons karakteristieke verleden toekomst en zetten we in op een toekomst waarin de identiteit van Brabant versterkt en zichtbaar wordt.

Bij het ontwikkelen van deze verhalen van Brabant bouwen we voort op de 4 categorieën uit onze Erfgoedfabriek³: industrieel erfgoed, kloosters, militair erfgoed en landgoederen & kastelen.

Dit zijn de 4 verhalen:

- Bevochten Brabant
- Religieus Brabant

² Ter vergelijking: het rapport 'Kiezen voor Karakter, Visie erfgoed en ruimte' van ministerie OCW, juni 2011, waar het rijk inzet op de karakteristieken van Nederland.

³ Het programma *Grote Erfgoedcomplexen* is in de uitvoering de *Erfgoedfabriek* gaan heten. Waar 'Programma Grote Erfgoedcomplexen' de officiële benaming is, gebruiken we de titel 'Erfgoedfabriek' vooral om meer marketing- en uitvoeringsgerichtheid te benadrukken. Beide termen worden in dit kader naast elkaar gebruikt.

- Innovatief Brabant
- Bestuurlijk Brabant

1.3 Focus en verbinding

Binnen de 4 verhalen van Brabant brengen we focus aan. Hiermee geven we richting aan onze provinciale inzet. We investeren deze bestuursperiode niet (meer) in erfgoed dat buiten onze focus valt. We richten onze focus op die verhalen en dat bijbehorende erfgoed waar de meeste kansen liggen. Ook voor bijvoorbeeld de domeinen leefbaarheid en vrijetijdseconomie. Gezichtsbepalende objecten die binnen de focus vallen, kunnen worden herontwikkeld in het Programma Grote Erfgoedcomplexen.

Onze inzet

- We werken de 4 verhalen van Brabant uit.
- We bepalen de focus binnen elke verhaallijn, met een uitgeschreven verhaal ter inspiratie.
- We ontwikkelen een netwerk van partijen die zich bezighouden met het beheer, het (her)ontwikkelen en toeristisch ontsluiten van erfgoed in het betreffende verhaal.
- We zorgen voor het behoud van erfgoed (monumenten, historische plekken, musea, collecties, tradities) waarmee een deel van het verhaal (onze focus) wordt verteld.
- We herontwikkelen erfgoed voor zover passend binnen onze verhalen, en geven het daarmee een plek in de huidige samenleving.
- We maken erfgoed beter zichtbaar en vergroten de marketingkracht naar een breder publiek; bijvoorbeeld door het creëren van een aantal toeristische producten en routes rond het verhaal.
- We creëren een aantal educatieve producten, zoals lespakketten rond het verhaal.

Verbinding

Onze focus bepalen we niet alleen. Het is een continu en dynamisch proces dat we ingaan. Daarvoor gaan we samen met de buitenwereld aan de slag. We trekken een netwerk van partijen die zich bezighouden met het beheer, het (her)ontwikkelen en toeristisch ontsluiten van erfgoed. In sommige gevallen is al een start gemaakt met het vormgeven van de focus (bijvoorbeeld Zuiderwaterlinie). Dan bouwen we voort op de bestaande aanpak.

Vanuit de 4 verhalen zoeken we naar verbindingen met hedendaagse cultuur, de samenleving, de economie, leefbaarheid, natuur, met onze onderwijs- en kennisinstellingen en onze basisinfrastructuur in het erfgoedveld en we koppelen erfgoed aan onze maatschappelijke opgaven. We haken aan op initiatieven uit de samenleving en koppelen partijen en netwerken aan elkaar. Met het onderwijs en onze basisinfrastructuur organiseren wij workshops om de focus verder vorm te geven en initiatieven uit te werken. Binnen onze basisinfrastructuur sturen wij op de meerwaarde voor de 4 verhalen (zie hoofdstuk 3). Vanuit de 4 verhalen van Brabant leggen we dwarsverbanden tussen erfgoed en ruimte. We werken dit nader uit in onze Omgevingsvisie (wordt verwacht in 2018). Vanuit de focus in onze verhalen zetten we in op conceptontwikkeling en op zichtbaarheid en het vermarkten van ons erfgoed. Dat doen we ook in samenwerking met Vrijtijdseconomie/VisitBrabant.

Erfgoed en onze maatschappelijke opgaven

Vanuit onze verhalen van Brabant zoeken we kansen en uitdagingen om erfgoed te verbinden met andere maatschappelijke opgaven. Met het Interreg-project Demi More zetten we in op de verduurzaming van monumenten in Brabant. Onze inzet op behoud en (door)ontwikkeling van landgoederen draagt bij aan de vergroting van natuur en landschap. Iconische gebouwen herbestemmen we vaak met een nieuwe maatschappelijke of economische functie (cultuur, onderwijs, zorg, opvang, (creatieve) bedrijvigheid). We maken erfgoed onderdeel van de aanpak leegstand en de aanpak Vrijkomende Agrarische Bebouwing. En met de inzet op restauratie bieden we werkgelegenheid aan de bouw- en restauratiebranche en we dragen bij aan behoud van vakmanschap en oude beroepen. Ook zo draagt erfgoed bij aan de sociale veerkracht en de ruimtelijke en economische ontwikkeling van de Brabantse samenleving.

1.4 Strategie: 3 rollen

Bij de uitwerking van de 4 verhalen van Brabant en het bepalen van focus werken we vanuit 3 rollen, die in elkaars verlengde liggen:

1. Riching geven

Met de uitwerking van de 4 verhalen geven we richting aan onze inzet. Dat doen we samen met onze uitvoeringsorganisaties en erfgoedinstellingen, met initiatiefnemers in de samenleving, met partners uit de (vrijtijds)economie, met onze onderwijs- en kennisinstellingen en met gemeenten. We focussen op dié verhalen en dát bijbehorend erfgoed waar de meeste kansen liggen om verbeeldingskracht toe te voegen aan de ontwikkeling van Brabant. Zo komen we tot de meest doelmatige, de meest efficiënte en de meest gedragen inzet van onze schaarse middelen.

2. Beweging stimuleren

We haken aan op goede initiatieven vanuit de samenleving of het bedrijfsleven die passen binnen de 4 verhalen van Brabant. En we helpen in dat geval mee aan het verbeteren en opschalen van het initiatief. Dit doen we in de opstartfase van een initiatief: de initiatieffase. Bijvoorbeeld door:

- partijen met elkaar te verbinden in netwerken;
- inbreng van kennis via onze onderwijs- en kennisinstellingen en onze basisinfrastructuur (bijvoorbeeld via workshops);
- 'ontwikkelgeld' voor het opstellen van plannen die nodig zijn om de haalbaarheid van een initiatief in beeld te brengen en te verbeteren (bijvoorbeeld beleavingsconcept, marketing, ondernemings-, of leisureregieplannen).

Hierbij bouwen we voort op ervaringen die we de afgelopen jaren hebben opgedaan met onze programma's Erfgoedfabriek, Erfgoed & Erfgenamen, Mijn Mooi Brabant en Zuiderwaterlinie en onze

subsidieregelingen Erfgoed in context en Procesondersteuning vrijkomende kerken.

3. Mogelijk maken

In een beperkt aantal gevallen maken we initiatieven mede mogelijk. Maar alleen als het initiatief haalbaar is en bij voldoende draagvlak. En zo veel mogelijk bij het realiseren van meerdere opgaven. Voor drie initiatieven die van cruciaal belang zijn voor onze focus binnen de 4 verhalen van Brabant. En die zonder bijdrage van de provincie – als borgstelling, deelname, subsidie of anderszins – niet haalbaar zijn. Hierbij bouwen we voort op ervaringen die we de afgelopen jaren hebben opgedaan met ons Programma Grote Erfgoedcomplexen, onze subsidieregelingen voor restauratie van monumenten en de NV Monumenten Fonds Brabant.

fotografie: bymarjo.
Boschpaviljoen in Het Verhaal van Brabant, Het Noordbrabants Museum

2 De 4 verhaallijnen van Brabant

De verhalen van Brabant vertellen een aansprekend en inspirerend verhaal uit de Brabantse geschiedenis. Bij het ontwikkelen van de 4 verhalen bouwen we voort op de 4 categorieën uit onze Erfgoedfabriek: industrieel erfgoed, kloosters, militair erfgoed en landgoederen & kastelen. We willen ons binnen de verhalen van Brabant focussen op die verhalen en dát bijbehorend erfgoed waar de meeste kansen liggen. Voor het verhaal zelf. Maar ook voor bijvoorbeeld de leefbaarheid en vrijetijdseconomie. De focus binnen het verhaal ligt nog niet vast, die bepalen we samen met de samenleving en het daar aanwezige draagvlak. Om een samenhangend verhaal te kunnen vertellen is het belangrijk dat alle soorten erfgoed wordt betrokken zoals monumenten, cultuurlandschappen, collecties, dialecten of ander immaterieel erfgoed.

2.1 Innovatief Brabant

Met 'Innovatief Brabant' ontwikkelen we een verhaallijn rond innovaties in landbouw en industrie. Brabant staat al eeuwen bekend om de verwerking van agrarische producten zoals textiel, leer, suiker en tabak. Eerst als huisnijverheid en na 1850 op industriële schaal, met name langs kanalen en spoorwegen. Kenmerkend voor Brabant zijn ook de grote concerns die zijn ontstaan uit kleine smederijen. Wereldspelers als DAF en Philips zijn daarvan voorbeelden. Iconen voor 'Innovatief Brabant' zijn onder andere Strijp-S in Eindhoven, het Textielmuseum in Tilburg en de KVL in Oisterwijk.

Focus en inzet

Voor focus binnen Innovatief Brabant, denken we bijvoorbeeld aan verhalen en erfgoed rond de textiel- en leerindustrie. De verwerking van agrarische grondstoffen tot stoffen, kleding en bekleding was en is kenmerkend voor Brabant. Hier liggen kansen. Ook voor de vrijetijdseconomie en bij het ontwikkelen van broedplaatsen voor nieuwe creatieve industrie. Bij de uitwerking van dit verhaal kan bovendien worden voortgebouwd op bestaande infrastructuur, zoals het Textielmuseum in Tilburg.

Herbestemming is een aanzienlijke uitdaging binnen de verhaallijn Innovatief Brabant. Er is op dit moment veel leegstand met al concrete plannen voor een nieuwe toekomstige functie zoals De Ploeg in Bergeijk. Al is er de afgelopen jaren al veel bereikt en in gang gezet. Denk aan de ontwikkeling van Strijp-S in Eindhoven en de Spoorzone in Tilburg. Dit is mede te danken aan de inzet van provinciaal geld uit Samen Investeren met de B5. En vanuit ons Programma Grote Erfgoedcomplexen investeren we in het Bergoscomplex (tapijfabriek) in Oss, de CHV (veevoederfabriek) in Veghel, de Dongecentrale in Geertruidenberg en de KVL (leerfabriek) in Oisterwijk.

2.2 Religieus Brabant

Onder de naam 'Religieus Brabant' ontwikkelen we een verhaallijn rond religie. Brabanders zoeken als eeuwenlang naar de diepere zin van het bestaan, gemeenschapszin en rituelen. Uit het vroegste verleden herinneren ons hieraan nog grafmonumenten en vondsten van Bataafs-Romeinse tempels. Sinds de middeleeuwen kenmerkt Brabant

zich door kerken en kloosters. Na de 80-Jarige Oorlog, werd de openbare uitoefening van de katholieke godsdienst in grote delen van Brabant verboden, kwamen veel kerken in handen van de protestanten en trokken de kloosterlingen zich terug in zogenoemde 'Refugiekloosters' in Noordoost-Brabant. In de periode van het Rijkse Roomse Leven (ca. 1850-1950) bouwde de Katholieke Kerk aan een dicht netwerk van parochiecentra met kerk, pastorie, klooster en school. Vandaar uit werd tot in alle stadswijken en dorpen, onderwijs en zorg boden. Vrijwel elk Brabants gezin kende één of meer religieuzen. Brabantse missionarissen stroomden uit over de hele wereld. Maar ook religieuze minderheden zoals protestanten en joden bouwden hun eigen gebedshuizen. Iconen voor Religieus Brabant zijn bijvoorbeeld de Sint-Jan in 's-Hertogenbosch, de Grote Kerk in Breda, het Museum voor Religieuze kunst in Uden, het parochiecentrum met basiliek en kloosters in Oudenbosch en het Keltische Vorstengraf in Oss.

Focus en inzet

Binnen Religieus Brabant denken we aan focus op de *Refugiekloosters* in Noordoost-Brabant. Ook denken we aan een focus gericht op een aantal *parochiecentra* met een bijzonder en aansprekend verhaal zoals Oudenbosch en Veghel, waar een groots ensemble van kerk, pastorie, klooster en school, het religieuze leven in al zijn aspecten aanschouwelijk maakt.

Het verhaal rond de Refugiekloosters is al uitgewerkt. Bovendien is er een netwerk van betrokken partijen en een infrastructuur waarop we kunnen voortbouwen (met het Museum voor Religieuze Kunsten in Uden en het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in Sint Agatha).

Binnen Religieus Brabant is herbestemming een omvangrijke en urgente opgave. In de afgelopen jaren zijn al tientallen kerken en kloosters gesloten. De huidige bestuursperiode volgen er nog vele tientallen. We dragen structureel bij aan restauratie en onderhoud van de topmonumenten Sint-Jan in 's-Hertogenbosch en de Grote Kerk in Breda. En vanuit onze restauratieregeling zijn diverse kerken gerestaureerd. Vanuit ons programma Erfgoedfabriek investeren we in de kloosters Mariadal in Roosendaal en Moederhuis Fransiscanessen in Dongen. Rond vrijkomende kerken hebben we een regeling beschikbaar (zie kader).

Procesondersteuning vrijkomende kerken/Buurtfonds

In 2014 hebben wij de subsidieregeling Procesondersteuning vrijkomende kerken opengesteld in het kader van leefbaarheid. Deze regeling helpt bij het vinden van een herbestemming. Wij zetten dit initiatief vanaf 2016 voort. Dat doen we samen met het Prins Bernhard Cultuurfonds in de regeling Buurtfonds, onderdeel buurtkerken. Hiermee stimuleren wij beweging en ondersteunen we maatschappelijke initiatieven bij het vormen van ideeën voor herbestemming, draagvlakontwikkeling enz.

2.3 Bevochten Brabant

Met 'Bevochten Brabant' ontwikkelen we een verhaallijn rond oorlog en vrede. Door de eeuwen heen zijn er vele oorlogen uitgevochten en vormde Brabant regelmatig het strijdtoneel. Innovatief waren de belegering van Breda en 's-Hertogenbosch, begin 17e-eeuw, met zogenoemde circumvallatie- en contravallatielinies. Na de 80-jarige Oorlog bouwde de Republiek aan de Brabantse noordgrens aan de

Zuiderwaterlinie en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Met als doel Holland beschermen en het strijdtoneel in Brabant houden. In de Tweede Wereldoorlog was Kamp Vught het enige SS-kamp buiten het Duitse Rijk. En bij Overloon vond de enige 'tankslag' op Nederlandse bodem plaats. Iconen voor Bevochten Brabant zijn bijvoorbeeld vestingwerken Bergen op Zoom/Willemstad/Heusden/'s-Hertogenbosch, Fort Altena, Fort Bakkerskil, Fort Sabina, Oorlogsmuseum Overloon, Kamp Vught.

Zuiderwaterlinie

De Zuiderwaterlinie maakt onderdeel uit van de waterlinies in Nederland en is een bijzonder, Brabants fenomeen. De linie vormde de scheidslijn tussen de noordelijke en de zuidelijke Nederlanden en loopt nog altijd als een historisch krakenoer dwars door Brabant. Het is de oudste, langste en meest benutte waterlinie van Nederland.

We werken de strategische alliantie Zuiderwaterlinie verder uit. Onder andere door profilering van de Brabantse vestingsteden en samenwerking met lokale, nationale en internationale initiatieven. Als integraal erfgoedcomplex en uitgangspunt voor toeristische ontwikkeling verleidt de Zuiderwaterlinie toeristen om naar Brabant te komen en te blijven komen. En past zo ook binnen de uitvoeringsagenda Vrijtijdseconomie. De Zuiderwaterlinie krijgt ook een plek in het Nationaal Waterliniemuseum op Fort Vechten (Bunnik), dat in het kader van de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt ontwikkeld.

De ontwikkeling van de Zuiderwaterlinie is een langetermijnproject en vergt een meerjarenaanpak van minimaal 5 - 10 jaar met een (inter-)nationaal perspectief.

Focus en inzet

De verhaallijn Bevochten Brabant is al redelijk uitgekristalliseerd en de focus ligt op de Nieuwe Hollandse Waterlinie, Zuiderwaterlinie en Tweede Wereldoorlog. Nieuwe Hollandse Waterlinie is een nationaal project. We werken - via een bestuursovereenkomst - samen met de provincies Noord-Holland, Utrecht en Gelderland aan de nominatie als werelderfgoed. Het nominatiedossier wordt opgesteld in 2016, in procedure gebracht in april 2017 en door de minister van OCW ingediend bij Unesco in januari 2018. Rond de Zuiderwaterlinie werkt inmiddels een strategische alliantie aan profilering van de linie, met name voor de vrijtijdseconomie. Wij verstevigen onze inzet hierbij voor de huidige bestuursperiode. Rond de Tweede Wereldoorlog werken we met VisitBrabant, Erfgoed Brabant en andere WO II-partners aan een strategische alliantie voor profilering van de geschiedenis van deze oorlog. En bouwen we voort op onze eerdere inzet voor Liberation Route Europe, NM Kamp Vught en Oorlogsmuseum Overloon. We hebben als provincie geïnvesteerd in het MOB-complex Wanroij.

De herbestemmingsopgave voor Bevochten Brabant is zoals het er nu naar uitziet in deze bestuursperiode beperkt. Deze is met name gericht op enkele forten en eventueel kazernes.

2.4 Bestuurlijk Brabant

Order de titel 'Bestuurlijk Brabant' ontwikkelen we een verhaallijn rond de bestuurlijke context en elite. De hertog van Brabant, de heer van Breda, de markies van Bergen op Zoom, en lokale edelen hadden in

de middeleeuwen een belangrijke vinger in de bestuurlijke pap en bouwden stadspaleizen, kastelen, landgoederen en buitenplaatsen. Later bestond de bestuurlijke elite van Brabant ook uit niet-adellijke personen, maar ging de aanleg van landgoederen en buitenplaatsen door. Vooral rondom de steden werden buitenplaatsen ontworpen door rijke fabrikanten. Iconen voor Bestuurlijk Brabant zijn bijvoorbeeld Markiezenhof in Bergen op Zoom, Kasteel Heeswijk (beide topmonumenten), Kasteel Heeze, Landgoed Baest.

Focus en inzet

Binnen deze verhaallijn denken we aan focus op de clusters van stadspaleizen, kastelen en landgoederen in en bij de steden 's-Hertogenbosch (Groene Woud), Breda en Bergen op Zoom (Brabantse Wal). In en rond deze historische steden woonde veel bestuurlijke elite. Hier liggen kansen om de recreatieve en toeristische potentie van deze steden te vergroten. Bij de uitwerking van deze clusters kunnen we bovendien voortbouwen op bestaande de infrastructuur zoals het

Markiezenhof in Bergen op Zoom en het plan van het Noordbrabants Museum en het Brabants Landschap rond Oud Herlaer. Een gezonde exploitatie is de grootste uitdaging binnen deze verhaallijn. Zeker waar het gaat om kastelen of landgoederen met veel historische bomen en lanen, of met een grote oppervlakte. We dragen structureel bij aan restauratie en onderhoud van de topmonumenten Markiezenhof in Bergen op Zoom en Kasteel Heeswijk. Herbestemming is een beperkte opgave.

3 Basis op orde en waar mogelijk scherper

N naast de inzet op de 4 verhalen van Brabant, houden we ook de basis op orde. En waar mogelijk scherpen we onze inzet aan. Onder de basis verstaan we de basisinfrastructuur⁴, de uitvoering van wettelijke taken, het beheer van eigen collecties en kennis.

3.1 Basisinfrastructuur

De lokale erfgoedstructuur op het gebied van onroerend, roerend, informatief en immaterieel erfgoed bestaat uit instellingen, vrijwilligers en ondernemers. Deze lokale erfgoedstructuur zorgt voor bedrijvigheid rondom erfgoed. Zij zijn een belangrijke basis voor draagvlak en verbinding met de samenleving. Wij geven structurele steun aan een aantal provinciale instellingen die de lokale erfgoedstructuur ondersteunen met advies, het ontsluiten van kennis en met een netwerk. Deze provinciale instellingen zorgen ervoor dat deze lokale instellingen en vrijwilligers meer kwaliteit en professionaliteit krijgen. En dat zij – in samenhang – betrokken zijn en investeren in een aantrekkelijk klimaat in Noord-Brabant. De provinciale instellingen spelen zo een belangrijke rol in het betrekken van de samenleving bij de diverse soorten erfgoed (zie bijlage 7.1 basisinfrastructuur).

Het gaat bij de provinciale basisinfrastructuur met name om:

⁴ Onder de provinciale basisinfrastructuur verstaan we het geheel van organisaties waarmee de provincie een langjarige subsidierelatie heeft om volgens afspraak uitwerking te geven aan de functies: behoud, beheer, kennisontwikkeling, ondersteuning, advies, en ontsluiting.

- Erfgoed Brabant
- Monumentenwacht Noord-Brabant
- Monumentenhuis Brabant

Zie voor de inzet van de basisinfrastructuur op maatschappelijke doelen en prestaties op hoofdlijnen bijlage 7.3: output en outcome-schema.

Structurele samenwerking

Voor de huidige bestuursperiode sturen we op meer structurele samenwerking, ook binnen de benoemde opgaven. Zowel tussen de provinciale erfgoedinstellingen als tussen de provinciale uitvoeringsorganisaties. We richten ons daarbij op mogelijkheden voor efficiency op het gebied van kennisontsluiting, digitalisering, communicatie, inzet van instrumenten en bedrijfsvoering. Maar zoeken naar mogelijkheden voor afslanking door te bezien of diensten nog de benodigde toegevoegde waarde bieden, of op andere wijze kunnen worden gefinancierd. Onze inzet leidt ertoe dat de basis op orde is, dat er meer focus is en dat instellingen elkaar waar mogelijk versterken. De accenten die we leggen, sluiten aan bij de 4 verhalen van Brabant en worden in de ‘etalage’ gezet.

3.2 Wettelijke taken

Met het Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord-Brabant dragen we zorg voor behoud, beheer en ontsluiting van roerende archeologische monumenten (vondsten en documentatie van archeologische opgravingen). Het gaat hierbij ook om de ‘verankering’ van de

erfgoedwaarden in het ruimtelijk beleid, straks omgevingsbeleid⁵. Dit is uitgewerkt in onze Cultuurhistorische Waardenkaart, onze Structuurvisie ruimtelijke ordening, onze Verordening ruimte en onze adviesbevoegdheid voor de Rijksmonumenten in het buitengebied. Hierbij hebben wij oog voor gewenste vernieuwing van instrumentarium en aanpak. Met als doel dat erfgoed waarde geeft aan ruimtelijke ontwikkelingen.

3.3 Beheer eigen collecties

Tot onze collecties behoren het Provinciaal Depot Bodemvondsten, de collectie van het Noordbrabants Museum en de Brabant Collectie (foto's en films). Deze collecties zijn toonaangevend in Brabant. De condities voor het beheer van de collecties zijn op orde.

Meerwaarde voor verhalen van Brabant

De huidige bestuursperiode verbinden we de collecties aan de focus binnen de 4 verhalen van Brabant. Ook werken we aan meer efficiency door samenwerking. Erfgoed Brabant, het Provinciaal Depot Bodemvondsten en het Noordbrabants Museum zijn gehuisvest in het oude Gouvernementspaleis en de bijbehorende gebouwen aan de Waterstraat in 's-Hertogenbosch.

We verkennen de mogelijkheden om hier meer samenhang te ontwikkelen en ook de Brabant Collectie te betrekken. Daarnaast willen we de collecties van deze instellingen meer in samenhang presenteren

⁵ Omgevingsbeleid wordt vast gelegd in de Omgevingsvisie. De komt tot stand ongeveer tegelijk met de Omgevingswet in 2018.

aan het publiek. Zowel via educatie, publieksactiviteiten als via de Brabant Cloud.

3.4 Kennis

Kennis hebben over het behoud, (her)ontwikkelen en beleven van erfgoed is van groot belang. Het zorgt voor de ontwikkeling van historisch besef. En het geeft richting aan ons beleid, onze inzet en onze werkwijze.

Stroomlijnen en netwerk

De komende periode willen we de ontwikkeling en overdracht van kennis over erfgoed stroomlijnen. Kennis zetten we strategisch in vanuit een 'doorontwikkelde' Erfgoed Academie Brabant. Het is noodzakelijk dat deze kennis wordt ontwikkeld en gedeeld met een netwerk van partners. Denk aan professionals, vrijwilligers, jongeren en burgers binnen en buiten het onderwijs (broedplaatsen/kennissateliers). Erfgoed Brabant, Monumentenhuis, Monumentenwacht, maar ook BERK, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de Erfgoedfabriek (vanuit actielijn denkt) zijn belangrijke samenwerkingspartners.

We onderzoeken of de Erfgoed Portal Brabant, beheerd door Erfgoed Brabant, kan worden ontwikkeld tot een kennisportal voor erfgoedkennis in Noord-Brabant.

Daarnaast borgen we de kennisfunctie binnen de Erfgoedfabriek door deze functioneel te maken ten behoeve van de specifieke opgave van herbestemming.

Erfgoed en jongeren

Voor het erfgoed in de toekomst is inzet op educatie en onderwijs, jeugd en jongeren van belang. Actief bezig zijn met erfgoed inspireert en biedt kansen. Maar we willen ook de gevestigde professionele wereld rond erfgoed scherp houden. Een frisse kijk en onverwachte oplossingen vanuit jongeren inspireert en voegt verbeeldingskracht toe.

Met het project JOB-House⁶ hebben we een methode opgezet om jongeren, in het kader van hun opleiding, actief aan het werk te zetten voor erfgoed. Dit zetten wij de komende periode voort, zo mogelijk ook op andere erfgoedlocaties.

Het betrekken van jongeren in dergelijke leerwerktrajecten vraagt verbinding met andere trajecten binnen en buiten de kaders van erfgoed. Denk aan de relatie met het Restauratie Opleidingsprojecten en de mogelijkheid om aan te haken aan Werkplaats De Gruyter, met diverse onderwiijstrajecten.

⁶ JOB-House (Jij Ontwikkelt Brabant) is de jongerenlijn die dwars door de Erfgoedfabriek loopt om jongeren kennis te laten maken met erfgoed. Zodat jongeren affiniteit met erfgoed krijgen en zich eraan verbinden. Dat gebeurt o.a. door het project leerlokaal bij KVL, het bieden van ervarings- en werkplekken, door communicatie-activiteiten (mede) door jongeren ontwikkeld. Binnen JOB-House vallen verschillende projecten, waaronder Leerlokaal KVL, N8Makers, Expositie (KVL) en de Master Urban Heritage (in samenwerking met TU/e). Zie ook www.brabant.nl/jobhouse

4 Doorontwikkeling instrumenten

Voor het behoud van het Brabantse erfgoed zetten we een scala van instrumenten in. Enkele van deze instrumenten we ontwikkelen we door en scherpen we aan, volgens de nieuwe aanpak en in lijn met de 4 verhalen van Brabant van Brabant. De instrumenten die we willen doorontwikkelen, beschrijven we hieronder.

4.1 Erfgoedfabriek 2.0

Het Bestuursakkoord

Het Bestuursakkoord vraagt om scherpere keuzes ten aanzien van gezichtsbepalende complexen, en om te komen tot gerichte publiek-private investeringen. Er moet sprake zijn van toekomstperspectief, kortom er moet markt voor zijn.

Er ligt hier nog een extra opgave. Want vanuit het Investeringsprogramma is er € 20 miljoen minder beschikbaar. De consequentie is dat er substantieel minder herbestemming kan worden gerealiseerd binnen de categorieën van de Erfgoedfabriek.

Doorontwikkeling naar Erfgoedfabriek 2.0

De Erfgoedfabriek⁷ heeft zich in de afgelopen periode volop ontwikkeld. Vertrokken vanuit het uitgangspunt 'learning by doing' zijn flinke resultaten geboekt, is de opgave scherper geworden en is veel operationele ervaring opgedaan.

Blijven werken aan de herbestemming en herontwikkeling van erfgoed staat niet ter discussie. Dit is nodig omdat:

- er steeds minder middelen en her te bestemmen functies beschikbaar zijn;
- we niet kunnen volstaan met initiatieven vanuit de markt;
- steeds meer (maatschappelijke) spelers zich terugtrekken;
- monumenten concurreren met ander (leegstaand) vastgoed;
- en de complexiteit van monumenten groter is dan bij regulier vastgoed.

We zetten in op doorontwikkeling van de Erfgoedfabriek met de volgende uitgangspunten:

- Focus op verhalen van Brabant zoals opgenomen in het brede erfgoedbeleid.
- Een strategisch, verbindend ontwikkelprogramma. Met een integratie tussen het bredere erfgoedbeleid en de Erfgoedfabriek. (In plaats van een investeringsgefocuste aanpak.)
- Een scherpere duiding van de strategie. Met expliciete inzet op de 'neutrale' rol bij het stimuleren van de beweging en maximale betrokkenheid en commitment van stakeholders. Handelen vanuit een investeringsrol kan namelijk leiden tot probleemgeenarschap voor (en risicoafwenteling richting) de provincie.
- Bij herbestemming inzetten op meer instrumenten van de Provincie, andere manieren van ondersteunen en meer partijen.

⁷ Het kader van de Erfgoedfabriek is vastgesteld in 2010 en 2011 (PS78/10, 12 november 2010 en PS 49/11, 11 november 2011).

- Een kwalitatieve sturing (i.p.v. kwantitatief):
 - van 'investeringen in 20 complexen' naar 'inzet op het verder brengen van de initiatieven om tot een haalbare businesscase te komen'.
 - van een 'lijst met criteria' naar een 'portfolioafweging en sturingsmethodiek' (zie kader) op basis van een in beeld gebrachte opgave.
 - als sprake is van participatie: van een generieke exitstrategie in aantal jaren (3-5 jaar) komen tot een kwalitatieve exitstrategie op basis van maatwerk. Mogelijk dat daar ook een rol is weggelegd voor NV Monumentenfonds (zie kader)
- Een besluitvormingsproces dat past bij het ritme en snelheid van de markt.
 - besluitvorming per project wordt gemanoteerd aan GS.
 - door de inhoudelijke, fysieke en economische opgave per categorie te duiden en de richtinggevende rol verder te expliciteren bieden we de staten de kaders om meer op programmatisch niveau te sturen.
 - alleen investeringsvoorstellen met een provinciale bijdrage boven € 5 miljoen vragen (naar analogie van het ontwikkelbedrijf) om besluitvorming door PS.

NV Monumentenfonds Brabant

De kerntaak van de NV Monumentenfonds Brabant is het exploiteren van erfgoed en behoud van de collectie dat in het bezit van de NV is, en eventueel is uit te breiden op termijn. Een andere taak is behoud en bundelen van kennis en expertise voor Brabant. Daarnaast kan de NV in opdracht van

andere partijen en al of niet tijdelijk, objecten gaan beheren, exploiteren en in stand houden met gebruikmaking van de daartoe strekkende regelingen van Rijk en Provincie. Dit kan onder meer een optie zijn voor objecten die door de Erfgoedfabriek worden herontwikkeld en voor objecten die zijn (her)ontwikkeld en op termijn zullen worden afgeloten (exitstrategie). Daarmee biedt het Monumentenfonds dus de mogelijkheid voor de objecten van de Erfgoedfabriek waarvoor een definitieve exit richting de markt nog niet opdoortuun is.

Binnen de categorieën van de Erfgoedfabriek zien we de volgende ontwikkelingen:

- De grootste herbestemmingsvraag bij complexen ligt bij de kloosters en het industrieel erfgoed. Daar is de opgave ook substantieel. Voor de kloosters dient dit vraagstuk zich binnen nu en 5 jaar heel expliciet aan door naderende leegstand.
- Bij landgoederen is het komen tot een gezonde exploitatie de grootste opgave; van herbestemming is meestal geen sprake. Kastelen in Brabant hebben over het algemeen al een passende (her)bestemming. Hier speelt eveneens de vraag hoe de exploitatie rond te krijgen.
- Bij militair erfgoed is de herbestemmingsopgave voor de provincie beperkt. Deze is met name gericht op enkele forten.

De Erfgoedfabriek is in de afgelopen periode het meest 'passend' gebleken voor de categorieën kloosters en industrieel erfgoed. Nu we de Erfgoedfabriek doorontwikkelen naar een ontwikkelprogramma, is er een bredere inzet mogelijk. In de rol van 'beweging stimuleren', kan

de Erfgoedfabriek ook faciliteren in het bereiken van een haalbare businesscase in relatie tot sec exploitatievraagstukken. Binnen de rol 'mogelijk maken' kan dan vanuit de Erfgoedfabriek financiering voor tijdelijke en eindige exploitatie worden overwogen ter overbrugging naar een haalbare businesscase.

Uiteraard is de totale herbestemmingsopgave van erfgoed in Brabant groter dan de benoemde categorieën binnen de Erfgoedfabriek. Bij het in beeld brengen van de totale opgave hebben we ons voornamelijk beperkt tot deze categorieën. Als er verzoeken zijn tot bijdragen aan herbestemmingen die niet binnen het kader passen, dan worden ~~deze~~ expliciet aan PS voorgelegd.

Strategie: 3 rollen

Richting geven

Om met schaarse middelen en met schaarste van her te bestemmen functies tot een onderbouwde portfolio-afweging te komen, is het noodzakelijk om de opgave voor elke categorie (kloosters, landgoederen & kastelen, militair erfgoed en industrieel erfgoed) expliciet in beeld te brengen en te houden (zie ter verdieping "Kloosters als casus", docnummer: 3862782):

- de inhoudelijke opgave (hoe ondersteunen de objecten de verhalen, wat is nodig om dit nog te kunnen vertellen, wat is daarmee de wensportefeuille).
- de fysieke opgave (om hoeveel hectare gaat, hoeveel gebouwen, op welke termijn)

- de economische opgave (welk type financieel vraagstuk speelt er, wat is het investeringsniveau, welke typen herbestemming en functies zijn mogelijk);
- het proces (om welk type eigenaar gaat, wie zijn de andere stakeholders).

Portfolio-afweging en sturingsmethodiek

Op basis van de in beeld gebrachte opgave, geven we richting aan de inzet van het instrumentarium. Daarbij onderscheiden we de categorieën: must, need en nice. De portfolio-afweging en sturingsmethodiek is weergegeven in onderstaande figuur.

1 Must

- Dit zijn de iconen die onmisbaar zijn voor de 4 verhalen van Brabant, uniek in hun soort en zij maken het verschil. Het zijn de objecten die meerdere verhaallijnen tegelijk vertellen, de kruispunten.

2 Need

- De objecten die mogelijk relevant zijn om de verhalen van Brabant te kunnen vertellen, maar uitwisselbaar zijn met andere objecten.
- Dragen bij aan inhoudelijke verhaallijn, maar kunnen ook door een ander object worden verteld.
- De keuze is op basis van meerdere criteria. Criteria om op te nemen in de portefeuille zijn namelijk ook vanuit perspectief (economische of marktverwelingen).

3 Nice

- Deze objecten zijn minder relevant voor het vertellen van het verhaal van Brabant. Maar het zijn wel rijksmonumenten!
- De provincie wil ook in deze groep objecten het maatschappelijke draagvlak vergroten en een bijdrage leveren aan of ondersteunen van de initiatieffase.
- De fase 'mogelijk maken' met investeringsprogramma/middelen is in principe geen optie.

NB: bij deze sturingsmethodiek zijn een aantal noties van belang:

- Duiding in de categorie must of need betekent niet automatisch herbestemmen en inzet van de provincie. Bij een aantal 'musts' zijn er geen problemen en is actie niet noodzakelijk. In sommige gevallen zal herbestemmen niet haalbaar blijken en kan het verhaal wellicht op een andere wijze worden verteld. Of wordt de rol 'mogelijk maken' op andere wijze ingevuld. Vanuit een ander beleidsveld of met een ander type instrument binnen het erfgoedbeleid.
- Dynamiek: sommige objecten zijn zeer relevant om het verhaal te kunnen vertellen, maar misschien erg lastig om her te bestemmen. Er is onvoldoende draagvlak aanwezig versus andere objecten die minder onderscheidend zijn voor het verhaal, maar die goed zijn her te bestemmen met beperkte financiële middelen.
- Er kan uitwisseling plaatsvinden tussen de categorieën. De beslissing om met dit erfgoed aan de slag te gaan is een multi-criteria-beslissing. Er kan dus geen lijst van objecten opgesteld worden. Dat zou ook niet opportuun zijn in verband met de marktversturende effecten die daarvan uitgaan (prijsinvloed, beïnvloed de positie van de provincie op voorhand).

Het resultaat van de rol 'richting geven' is:

- een nadere duiding van de objecten in iedere categorie, om daarop ook te kunnen sturen, in relatie tot de rol 'mogelijk maken' (zie hieronder);
- zicht op de urgentie om beweging te stimuleren;
- de wensportefeuille is benoemd vanuit retrospectief.

Wensportefeuille

De wensportefeuille is de portefeuille van gezichtsbepalende complexen waarmee wij over 50 jaar vanuit historisch perspectief nog steeds de geschiedenis van Brabant kunnen vertellen. Het gaat om alle erfgoedcategorieën samen. De wensportefeuille is niet vanuit eigenaarschap gedefinieerd, maar vanuit maatschappelijk perspectief: het gaat namelijk puur om het behoud voor Brabant. Wie dat doet of wie de eigenaar is, is daarbij niet van belang. De wensportefeuille is geen lijstje van complexen, maar is onderdeel van de sturingsmethodiek.

Beweging stimuleren

In deze rol brengen we de juiste dynamiek rond een object op gang met de stakeholders, of faciliteren we dat. Met als doel: het initiatief op dusdanige wijze verder brengen, dat er een haalbare businesscase ontstaat.

De provincie is in deze initiatieffase één van de partners en zit dus niet als investeerder of subsidiegever aan tafel. We kunnen in deze fase wel beperkt procesmiddelen inzetten (geld of specifieke expertise). Hiervoor willen we binnen de bestaande middelen van het ontwikkelprogramma €4 miljoen aan middelen reserveren.

Het resultaat van deze inzet is dat er een haalbare businesscase ontstaat. Ook zonder een uiteindelijke investeringsinzet van de provincie is dat als een product te definiëren. Als in deze 'initiatieffase' blijkt dat er geen toekomstperspectief (geen haalbare businesscase) is, gaat de provincie, ook bij musts, niet investeren. In dat geval is het van belang en de uitdaging om het verhaal op een andere wijze te vertellen.

De inzet van de provincie in deze rol is breed en gaat verder dan alleen de musts en de needs. Het doel is om erfgoed in brede zin onderdeel te laten zijn van de samenleving. De Erfgoedfabriek beschikt over belangrijke competenties voor deze rol. Maar dit hoeft niet alleen door de Erfgoedfabriek te worden ingevuld (zie ook het voorbeeld procesondersteuning vrijkomende kerken/buurthands op pagina 21).

Mogelijk maken

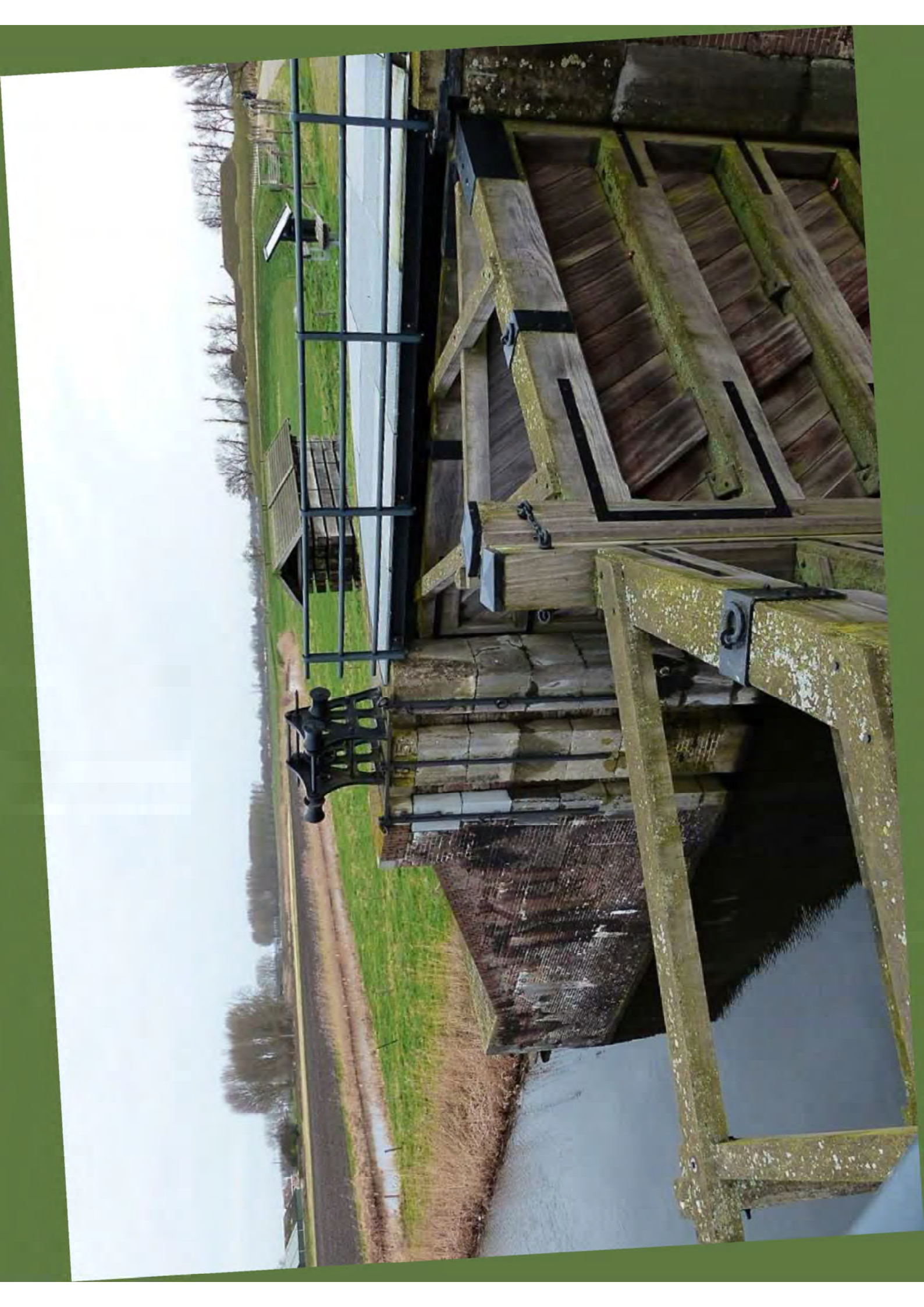
Het doel van 'mogelijk maken' is besluiten of de provincie participeert en zo ja, op welke manier. Het gaat hier om haalbare initiatieven, waar een bijdrage van de provincie gewenst is (uitkomst van 'beweging stimuleren'). De provincie levert bij een positieve besluitvorming (participatiebesluit) een bijdrage in het ontbrekende puzzelstukje van de realisatie.

De afweging voor een participatiebesluit bestaat uit een combinatie van erfgoedoverwegingen (het retrospectief) en uit overwegingen op basis van het perspectief (economische, marktoverwegingen en brede beleidsoverwegingen).

- Het afwegingskader vanuit erfgoed:
 - Is het initiatief onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis of het functioneren van Brabant en past het binnen de focus die wij kiezen binnen de verhalen (en wensportefeuille)?
 - Voegt het iets toe aan wat al beschermd is?
 - Wat zijn de consequenties voor andere, nog te verwachten initiatieven?
 - Wat is de cultuurhistorische waarde van het erfgoed?
- De afwegingen vanuit het perspectief:
 - Is er voldoende draagvlak/energie of kan dit worden gecreëerd?
 - Is er cofinanciering?
 - Past het binnen de Structuurvisie en Verordening Ruimte?
 - Wat zijn de koppelingen met andere sectoren/opgaven?
 - Is er een koppeling met een gebied/gebiedsagenda?

Deze afwegingen zijn sturend voor het participatiebesluit en vervangen de uitgangspunten van het oude kader programma Grote Erfgoedcomplexen. Aanvullend zijn er nog enkele financiële randvoorwaarden benoemd (zie bijlage 7.2).

Als de provincie participeert, is investeren of financieren zeker niet het enige instrument. Voor betrokken stakeholders kan een agendasettende, communicatieve, deregulerende of beleidsondersteunende rol minstens zo relevant zijn.

Verbinding Erfgoedfabriek met het brede erfgoedbeleid

De thema's benoemd in de actielijnen van de Erfgoedfabriek – 'ontwikkelt', 'ontmoet', 'toont', 'werkt' en 'denkt' – brengen we in samenhang met het bredere erfgoedbeleid. Alleen activiteiten die specifiek zijn voor de projecten van de Erfgoedfabriek, blijven binnen het ontwikkelprogramma.

Dit betekent het volgende:

- We verbinden potentiële gebruikers met het aanbod van erfgoedcomplexen ('ontmoet') vanuit de rol 'beweging stimuleren'.
- 'Ontmoet' is geen aparte actielijn meer.
- De communicatieopgave is onderdeel van de bredere communicatieopgave van erfgoed. Alleen bij specifieke projectcommunicatie is er een expliciete taak voor de Erfgoedfabriek.
- De inzet van het JOB-House zetten we voort, ook binnen de Erfgoedfabriek. We verbinden het JOB-House explicieter met Erfgoed Brabant en de Erfgoed Academie.
- We leggen verbinding met de Erfgoed Academie. Daarmee borgen we kennis. Binnen de Erfgoedfabriek is het interne lerende vermogen van belang (kennismanager). Maar verbinding leggen met de Erfgoed Academie, of andere organisaties, is ook essentieel.

Binnen deze richtlijnen werken we aan de concrete inrichting. Dat gebeurt in de vorm van opdrachten aan de Erfgoedfabriek. Dit vraagt ook om blijvende financiële inzet vanuit de Erfgoedfabriek. Tijdens de afgelopen bestuursperiode is daarvoor € 1,5 mln gereserveerd binnen het Investeringsprogramma. Omdat enkele actielijnen deel gaan

uitmaken van het brede erfgoedbeleid, willen we voor deze bestuursperiode € 150.000 per jaar reserveren.

4.2 Erfgoed Academie en Brabant Cloud

In de afgelopen periode zijn er een aantal waardevolle instrumenten ontwikkeld die wij willen voortzetten en doorontwikkelen.

Erfgoed Academie Brabant

De ontwikkeling en ontsluiting van kennis willen we de huidige bestuursperiode stroomlijnen en meer strategisch inzetten. We werken daarom aan één kennislijn. Hierin willen we kennis ontwikkelen over het behoud, ontwikkelen en beleven van erfgoed. De kennislijn wordt ontwikkeld binnen een netwerk van partners en beschikbaar gemaakt voor professionals, vrijwilligers, jongeren en burgers (binnen en buiten het onderwijs). We zetten daarbij ook in op het functioneel en toepasbaar maken van kennis.

De Erfgoed Academie Brabant is onderdeel van Erfgoed Brabant. De academie draagt bij aan het ontwikkelen en overdragen van kennis in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en ook buiten het onderwijs. In het primair onderwijs is er een doorlopende leerlijn erfgoed.

De Erfgoed Academie draagt daarnaast bij aan:

- Het project Museumschuljes, waarbij scholieren niet alleen leren over erfgoed, maar ook musea bezoeken.
- Het rijksprogramma Cultuureducatie met Kwaliteit, in samenwerking met Kunstbalie.
- Wetenschappelijke kennisontwikkeling en kennisoverdracht aan professionals, onderwijs en vrijwilligers, vanuit de leerstoelen rondom cultuur aan de Universiteit van Tilburg.

De komende periode willen we erfgoededucatie sterker verankeren in het Voortgezet Onderwijs. De Erfgoed Academie Brabant moet een prominente rol krijgen in:

- het ontwikkelen van talent;
- het mobiliseren en stroomlijnen van kennis voor gemeentelijke erfgoedzorg;
- het opstellen van een dynamische kennisagenda;
- het voorzien in praktijkgerichte broedplaatsen;
- het JOB-House;
- en het ontwikkelen van onderwijsprogramma's voor hoger onderwijs en het toepasbaar maken van kennis in de praktijk.

Brabant Cloud

Cultuur wordt steeds vaker digitaal ontdekt, met name door jongeren. Digitalisering biedt nieuw perspectief op de spreiding en toegankelijkheid van erfgoed. Erfgoedinstellingen hebben met hun collecties goud in handen. In Brabant bestaat daarom de Brabant Cloud: een database met erfgoedcollecties en daaraan gerelateerde informatie. Op dit moment zijn voornamelijk musea aangesloten, maar de Cloud is er voor alle collectiebeherende instellingen in Brabant.

Deze Cloud valt onder Erfgoed Brabant. Zij zorgen er de komende periode voor dat:

- de bestaande techniek van de Cloud goed blijft functioneren;
- meer erfgoedcollecties zich aansluiten op de database;
- wordt onderzocht welke andere (erfgoed)collecties kunnen aanhaken.

Ambitie is echter de Brabant Cloud nog verder te ontwikkelen en te verbinden met verhalen. Dit betekent:

- zorgen dat de Cloud meegaat in de technische ontwikkelingen;
- aansluiten op de nationale strategie voor Digitaal Erfgoed en Europese ontwikkelingen, zoals Europeana;
- stimuleren van het gebruik van de Cloud, om samenwerking tussen instellingen op het gebied van collectiebeheer en collectiemobiliteit (business to business) te vereenvoudigen;
- publiekstoegang van de Cloud beter vormgeven (business to consumer);
- en verbreden van het gebruik van de Cloud (bijvoorbeeld naar een op te richten Kenniscentrum NHW).

4.3 Inzet op musea

De collecties van musea - en andere collectie beherende instellingen - vertellen het verhaal van de geschiedenis van Brabant. Deze collecties zijn een inspiratiebron voor erfgoedinstellingen, vrijwilligers en ook het publiek. Het is nodig deze collecties te beschermen en te tonen.

Erfgoedwet

Onlangs is de Erfgoedwet aangenomen in de Tweede Kamer. Deze wetorgt onder meer de gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheden voor de bescherming van onze collecties. Er wordt landelijk ook gepleit voor afstemming van museum- en collectiebeleid van de verschillende overheden om toegankelijkheid van collecties voor publiek te vergroten.

Zichtbaarheid en mobiliteit

We gaan, in samenhang met andere overheden, de zichtbaarheid en mobiliteit van tenminste de provinciale, maar mogelijk ook gemeentelijke collecties bevorderen. Dit leidt tot discussies over de waarde van collecties, de wijze van selectie van collecties (verzamelen en ontzamen), het belang van kennisuitwisseling, het belang van het digitaal ontsluiten van collecties en de kwaliteit van opslag van collecties. Dit pakken wij in samspraak met betrokkenen en experts, op.

Verbinden

We zien in Brabant vooral de noodzaak om samenwerking tussen instellingen te stimuleren in beheer, selectie en digitale ontsluiting. Om een stap te zetten in de waardebeoordeling van collecties in Brabant onderzoeken we of aansluiten op het landelijke programma 'weegschaal methodiek' van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed mogelijk is. Daarnaast ontwikkelen we, voor cultuur en erfgoed samen, een piloot om nieuwe publieksgroepen laagdrempelig in aanraking te brengen met musea en collecties, om zo het museumbezoek in Brabant te stimuleren.

4.4 Restauratiebijdrage

In deze bestuursperiode is er ongeveer € 3 miljoen per jaar beschikbaar voor de restauratie van onrendabele rijksmonumenten. Met het Rijk is namelijk afgesproken dat wij de structurele bijdrage van € 1,7 miljoen voor restauraties zullen 'matchen' met een gelijk bedrag. Binnen deze matching valt ook de bijdrage voor de vier Brabantse Topmonumenten (de Sint-Jan in 's-Hertogenbosch, de Grote Kerk in Breda, Kasteel Heeswijk en het Markiezenhof in Bergen op Zoom), de bijdrage aan Kamp Vught en de regeling⁸ voor het onderhoud van molens, waardoor een bedrag van € 3 miljoen per jaar overblijft.

Achterstand grotendeels ingelopen

Provincie en Rijk zetten zich op deze manier al jarenlang in voor restauratie van onrendabele rijksmonumenten. In de afgelopen periode hebben we met een substantiële extra provinciale inzet een groot deel van de Brabantse restauratieachterstand ingelopen. Hiermee hebben we ook het restauratievak een werkgelegenheidsimpuls gegeven. Desondanks houdt de vraag vanuit de monumenteneigenaren aan.

Extra criteria

Met beperktere middelen is het noodzakelijk nog meer focus aan te brengen. In deze bestuursperiode nemen we daarom extra criteria mee in de afweging om een restauratiebijdrage toe te kennen. Zoals de duurzame exploitatie van een object, de toegevoegde waarde van het object aan de focus binnen de verhalen van Brabant, en de mate van draagvlak in de maatschappij.

⁸ Deze regeling is nu nog van kracht. In 2016 wordt dit heroverwogen.

5 Monitoring

Evaluatie

Evaluatie van doelen en prestaties, zoals vermeld in het kader, zal in 2019 plaatsvinden. De voortgang van de prestaties wordt jaarlijks toegelicht in de P&C-cyclus. Zie hiervoor het output en outcome-schema (bijlage 7.3)

Daarnaast is er jaarlijks monitoring van de stand van zaken in de verschillende verhalen van Brabant op beleidsniveau. Dit geeft tevens een mogelijkheid om telkens de opgave te agenderen en het belang en urgentie eventueel te vergroten. Dan wel het tekort aan middelen scherp te stellen.

Specifiek voor de Erfgoedfabriek 2.0

Een halfjaarlijkse monitoring wordt ingericht op de verschillende producten van de Erfgoedfabriek. Rapportage biedt de gelegenheid om bij te sturen.

- Vanuit de rol 'beweging stimuleren': de inzet van de Erfgoedfabriek in het faciliteren om te komen tot haalbare businesscases. Waar is op ingezet, in capaciteit en middelen, wat heeft dit bijgedragen in het zicht op een haalbare businesscase.
- Vanuit de rol 'mogelijk maken': een verantwoording op de ingezette investeringen in relatie tot de beleidsopgave van erfgoed, de gekozen methodiek en de relatie met de ingezette middelen van het ontwikkelbedrijf.

6 Communicatie

Met het erfgoedkader als basis ontwikkelen we een communicatiestrategie. Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn dat erfgoed potentieel heeft en identiteit geeft, dat we op zoek zijn naar verbindingen met andere domeinen en dat we de energie vanuit Brabant (de provinciale organisatie, maar ook partijen in de regio) willen gebruiken. Dat erfgoed waarde toevoegt aan lokale, provinciale en nationale ontwikkelingen.

De communicatiestrategie moet, net als het kader zelf, richtinggevend zijn voor partijen die met Brabants erfgoed aan de slag gaan. Bijvoorbeeld bij het programma Grote Erfgoedcomplexen, maar ook voor instellingen als het Monumentenhuis of Erfgoed Brabant. Er komt één gezamenlijke communicatieplan.

Aspecten van onze communicatiestrategie

Bij communicatiemomenten gaan we op zoek naar de verbinding tussen de harde kant (de stenen) en de zachte kant (de verhalen). Bijvoorbeeld bij de opening van een complex moet het verhaal en de beleving rondom het complex aandacht krijgen.

De lancering van de verhalen van Brabant en de focus daarbinnen in Brabant krijgt bijzondere aandacht.

Communicatie over de veranderde strategie, met name ten behoeve van de rol 'beweging stimuleren' en voor het verwachtingenmanagement, intern en extern, ten aanzien van onze investeringen.

De algemene communicatie rondom de Grote Erfgoedcomplexen maakt onderdeel uit van de bredere communicatie. De herkenbaarheid van het instrument blijft daarbij het uitgangspunt. Dat geldt ook voor communicatie van instellingen als Erfgoed Brabant of het Monumentenhuis.

We maken afspraken met al onze uitvoeringsorganisaties én met individuele erfgoedprojecten over communicatie. Dus: hoe communiceren zij over de provincie, hoe kunnen zij samenwerken in hun kanalen en hoe kan de provincie communiceren via de kanalen van uitvoeringsorganisaties of de afzonderlijke projecten.

- We dragen als provincie de eigen successen, die van uitvoeringsorganisaties én successen die we in samenwerking met derde partijen bereiken, uit via de provinciale middelen. Bovendien bieden we communicatiemiddelen (artikelen, filmpjes, folders, lezingen etc.) actief aan bij bestaande communicatiekanalen van partners.

7 Bijlagen

- 7.1 Overzicht basisinfrastructuur erfgoed
- 7.2 Financiële kaders Erfgoedfabriek
- 7.3 Output en outcome-schema

Bijlage 7.1 Overzicht basisinfrastructuur erfgoed

Onder de provinciale basisinfrastructuur erfgoed verstaan we het geheel van organisaties waarmee de provincie uitwerking geeft behoud, beheer, kennisontwikkeling, ondersteuning, advies, en ontsluiting van erfgoed. Het betreft structurele inspanningen gekoppeld aan langjarige subsidiërelaties. De financiële bijdrage van de provincie ten behoeve van deze organisaties in instellingen varieert van een beperkte bijdrage in de totale kosten tot aan vrijwel gehele financiering.

We onderscheiden provinciale uitvoeringsorganisaties en erfgoedinstellingen.

Provinciale uitvoeringsorganisaties

Erfgoed Brabant

Erfgoed Brabant spant zich in voor het behoud en het creatief benutten van het Brabantse cultureel erfgoed. Haar taken zijn het bevorderen van erfgoedbewustzijn onder een groot publiek, het verzorgen van en adviseren over erfgoededucatie en het ondersteunen van erfgoedinstellingen bij het beheer van hun erfgoed.

NbM

Beheren en ontsluiten van de kunstcollectie waarmee de geschiedenis van Brabant zichtbaar wordt gemaakt. Door tentoonstellingen, educatie, digitalisering, marketing en een toeristisch/recreatief interessant product in een museumkwartier.

Erfgoedinstellingen

Monumentenhuys

Taak: ondersteunen en professionaliseren van de Brabantse gemeenten teneinde de kwaliteit en de effectiviteit van de monumentenzorg te verbeteren, onder meer door het bieden van een loket voor ondersteuning aan gemeenten, het bieden van een platform ter bevordering van de afstemming tussen de betrokken overheden en andere partijen en het bevorderen van kennis en deskundigheid bij gemeenten op het gebied van wet- en regelgeving op het gebied van archeologie, cultuurlandschap en monumenten en de inhoudelijke praktijk daarvan.

Monumentenwacht

Taak: voorkomen van verval van cultureel erfgoed in de provincie Noord-Brabant door het nemen en bevorderen van preventieve maatregelen, onder meer door het uitvoeren van preventieve handelingen (inspecties, de bijbehorende rapportage en advisering, noodreparaties) voor gebouwen, historische interieurs en archeologie, het functioneren als provinciaal kennisinstituut voor zorg en onderhoud van cultureel erfgoed en het uitvoeren van de provinciale Subsidieregeling Instandhouding molens.

Stichting Brabants Heem

Koepelorganisatie voor momenteel 120 Brabantse heemkundekringen met meer dan 30.000 leden. Het bestuur van Brabants Heem en alle aangesloten kringen in Brabant zijn voor 100% vrijwilligersorganisaties.

Brabant Collectie

De bibliotheek van de Universiteit van Tilburg beheert voor de provincie de voormalige collectie van het Noordbrabants Genootschap, waarvan de provincie eigenaar is. De collectie bevat publicaties en handschriften die betrekking hebben op de geschiedenis van Brabant (boeken, tijdschriften, kaarten, afbeeldingen etc.). Daarbij zijn ook omvangrijke collecties van het Brabants Filmarchief. Er zijn vooral kosten voor beheer, collectievorming, ontsluiting, informatievoorziening en promotie. Delen van de collectie zijn tevens digitaal toegankelijk.

ROP

Het Restauratie Opleidings Project Zuid (ROP-Zuid) heeft als doel om de continuïteit van het aantal restauratievaklieden en het behoud van restauratiekennis en -vaardigheden te borgen.

Federatie van Schuttersgilden

Koepelorganisatie van de ca. 200 Brabantse schuttersgilden. De gildentradities zijn belangrijk in het Brabants cultureel en immaterieel erfgoed.

Nexus Instituut

Organisatie van debatten, publicaties en lezingen rondom het Europese cultuurgood in kunstzinnige, levensbeschouwelijke en filosofische samenhang.

Bijlage 7.2 Financiële kaders Erfgoedfabriek

Bij de start van het Programma Grote erfgoedcomplexen is besloten € 121,5 mln. te investeren in de herontwikkeling van grote erfgoedcomplexen: € 61,5 mln euro is beschikbaar gesteld uit de eerste tranche investeringsmiddelen van Essent, waarbij 4% toen in mindering is gebracht als uitvoeringskosten / personele inzet (= € 2,5 mln) en € 60 mln is gereserveerd binnen het bestaande budget van het ontwikkelbedrijf. Voor de uitvoering van de ontwikkelingsstrategie grote Erfgoedcomplexen resteert momenteel nog € 28,8 mln euro uit de eerste tranche investeringsmiddelen van Essent (inclusief afrek 20 mln op basis van het bestuursakkoord 2015 – 2019). Daarnaast resteert nog € 34,8 mln binnen het bestaande budget van het ontwikkelbedrijf.

Met de doorontwikkeling naar Erfgoedfabriek 2.0 is het gewenst om een duidelijk onderscheid te maken tussen de inzet van beide budgetten. De middelen uit de eerste tranche investeringsstrategie zijn niet per se revolverend. Deze middelen worden ingezet ten behoeve van de financiering van de onrendabele top en ten behoeve van risico-afdekking⁹. De eis dat investeringen marktconform rendabel moeten zijn, is onverkort van toepassing op de inzet van de middelen vanuit het Ontwikkelbedrijf, conform de daarvoor geldende voorwaarden van het beheerstatuut Ontwikkelbedrijf.

Daarnaast blijven de financiële randvoorwaarden van kracht dat externe partners minimaal 1/3 van de totale kosten per locatie moeten

investeren, dat de financiële risico's met betrekking tot de herontwikkelingstrajecten niet eenzijdig bij de provincie worden gelegd en dat een investering door de gemeente waar het erfgoed zich bevindt in ieder geval gegarandeerd moet zijn.

Ten aanzien van de resterende inzet vanuit de eerste tranche gelden wordt € 4 mln aan procesmiddelen ingezet voor de financiering van de rol 'beweging stimuleren' en € 0,6 mln aan kwaliteitsborging.

In navolgende tabel staat een financieel overzicht van het programma Grote Erfgoedcomplexen: wat is uitgegeven tot nu toe, wat resteert en waarvoor we deze restant middelen willen inzetten.

⁹ op basis van de businesscase berekent het Ontwikkelbedrijf het voorcalculair risico en resultaat

Tabel: Financieel overzicht Erfgoedfabriek, in miljoenen

Erfgoedfabriek 2010-2020	Middelen Essent Investeringsagenda 1 ^e tranche Grote Erfgoedcomplexen € 59 - € 20 = € 39	Investerings Ontwikkelbedrijf € 60 (revolverend)
<i>Besloten projecten</i>		
MOB Wanroij		
Moederhuis Dongen		€ 3,8
Mariadal Roosendaal		€ 5,5
Bergoss Oss	€ 0,6	€ 1,3
KVL Oisterwijk	€ 4,8	€ 12,5
Dongecentrale Geertruidenberg	€ 1,2	€ 0,0000005 (50 cent)
CHV Veghel	€ 2,1	€ 2,6
Kwaliteitsborging: communicatie, kennis, onderwijs, jongeren en netwerk ('ontmoet')	€ 1,5	
Restant 1-9-2015	€ 28,8 (€ 39 - € 10,2)	€ 34,8 (€ 60 - € 25,2)
<i>Voorgestelde inzet</i>		
Beweging stimuleren/initiatief fase ondersteunen	€ 4	
Kwaliteitsborging: communicatie, kennis, onderwijs en jongeren	€ 0,6	
Investeringsbudget tbv herontwikkeling	€ 24,2	€ 34,8

Bijlage 7.3 Output en outcome schema

Maatschappelijk effect

Erfgoed wordt duurzaam behouden en benut (hergebruik/herbestemming).

Doel	Prestatie	Indicator	Instrumenten
Maatschappelijk doel: Over 50 jaar de geschiedenis van Brabant nog kunnen doorgeven aan volgende generaties.			
Ontrendabele rijksmonumenten bewaren en gebruiken voor de toekomst.	- Ontwikkelen en uitvoeren nieuwe restauratieregeling: - Striktere eisen stellen wat betreft duurzame exploitatie van te restaureren object. - Objecten steunen die toegevoegde waarde hebben voor verhalen van Brabant. - Objecten steunen die draagvlak hebben in de maatschappij.	Totstandkoming restauratieregeling met nieuwe voorwaarden. X aantal monumenten ondersteund.	Te ontwikkelen regeling restauratie rijksmonumenten. Subsidie Topmonumenten.
			Subsidie Monumentenwacht.
			Subsidie Monumentenhuis.
	Afspraken met provinciale erfgoed instellingen om kennis, vakmanschap van restauratie duurzaam te borgen in infrastructuur.		Regeling Onderhoud Molens.
Het belang en de kracht van erfgoedwaarden verankeren in ruimtelijk overheidsbeleid.	Erfgoed verankeren in Omgevingsvisie en Gebiedsagenda's. Monumentenbeleid bij gemeenten stimuleren.	Actuele CHW-kaart, technisch en inhoudelijk. X aantal contactbezoeken binnen kader planoverleg monumentenhuis	Subsidie Monumentenhuis. Cultuurhistorische Waardenkaart.
	Cultuurhistorische waarden meenemen in verordening Ruimte.	Adviesrol in verordening Ruimte. binnen kader monumentenwet 1988.	Adviesbevoegdheid voor rijksmonumenten in het buitengebied.

Doel	Prestatie	Indicator	Instrumenten
Gezichtsbepalende erfgoedcomplexen waarvoor de markt geen oplossing heeft van een nieuwe functie voorzien.	Richting geven: totale opgave scherp krijgen voor segmenten kloosters, militair, landgoederen/kastelen en industrieel. Beweging stimuleren: initiatieven in beweging brengen en samen werken aan haalbaar plan. Mogelijk maken: we maken slechts in beperkt aantal gevallen initiatieven mogelijk met financiële middelen.	Opgave is scherp gemaakt in samenwerking met de samenleving. X aantal haalbare businesscases zijn bereikt als resultaat van de initiatieffase. Erfgoedcomplexen krijgen financiële bijdrage of worden op andere wijze gefaciliteerd.	Erfgoedabriek 2.0.
De erfgoedcollecties van de provincie Noord-Brabant behouden, beheren en ontsluiten.	Duurzaam behoud van de provinciale erfgoedcollecties. Meer efficiency door samenwerking van de provinciale collectie beherende instellingen. Meer collecties digitaal toegankelijk en meer samenwerking tussen instellingen in Brabant in het ontsluiten van (digitale) collecties. Samenwerking stimuleren tussen overheden en musea in Brabant wat betreft behoud, beheer en ontsluiten van de collecties. Pilot nieuwe publieksgroepen in musea.	Samenhangend beheer en behoud voor collecties van Noord-Brabant Brabant Cloud: • heeft groter aantal collecties; • wordt ontsloten voor ondernemers en publiek aan de hand van verhalen van Brabant; • is aangesloten op nationale en internationale netwerken. Samenwerking in waardebeoordeling van een aantal museale collecties in Brabant. Nieuwe publieksgroepen in Brabantse musea.	Subsidie Noordbrabants Museum. Provinciaal Depot Bodemvondsten. Subsidie Brabant Collectie. Instrument Brabant Cloud. Subsidie Erfgoed Brabant.

Maatschappelijk effect

De (verbeeldings)kracht van erfgoed wordt beter benut.

Doel	Prestatie	Indicator	Instrumenten
Maatschappelijk doel: Erfgoed levert belangrijk deel van verbeeldingskracht in 4 verhalen van Brabant en heeft meerwaarde voor opgaves als economie, natuur en leefbaarheid.			
Focus en samenhang in beleid die onze provinciale inzet richten.	Richting geven: Focus in beleid aan de hand van de verhalen van Brabant opgepakt samen met een netwerk van partijen.	Uitgeschreven verhalen die leiden tot inspiratie/verbeelding en focus in uitvoering beleid.	Binnen verhaallijn bevochten Brabant: • Project Zuiderwaterlinië • Project Nieuwe Hollandse Waterlinië • Project Wereld Oorlog II
	Beweging stimuleren: ontwikkelgerichte aanpak waarin we aanhaken bij initiatieven uit de samenleving.	Een netwerk van partijen is bezig met beheer, (her)ontwikkelen en toeristisch ontsluiten van erfgoed in de betreffende verhalen.	Nader te ontwikkelen projecten binnen de andere verhalen van Brabant.
	Mogelijk maken: Maatwerk toepassen in instrumenten inzet gefocust op initiatieven die passen binnen de 4 verhalen van Brabant.		
Energie van partners uit de samenleving als overheden, ondernemers en burgers benutten.	Proces 'beweging stimuleren' faciliteren.	X aantal initiatieven in beweging gebracht/tot haalbare initiatieven geleid.	Capaciteit om proces 'beweging stimuleren' te faciliteren.
	Slimme verbindingen tussen partners uit de samenleving.	Nieuwe samenwerkingsverbanden/netwerken.	Buurtfonds.
	Samenwerking met Ruimte, Economie en Leefbaarheid.	Erfgoed heeft betekenis in maatschappelijke opgaven zoals duurzame energie, zorg.	

Doel	Prestatie	Indicator	Instrumenten
Maatschappelijk doel: Basis op orde en scherper			
Krachtige erfgoedinstellingen, vrijwilligers en ondernemers die met kwaliteit en professionaliteit, en meer in samenhang, betrokken zijn en financiële inzet plegen voor een aantrekkelijk cultureel klimaat.	Advies, kennis en netwerk beschikbaar stellen aan het erfgoedveld wat leidt tot kwaliteitsverbetering, professionalisering, innovatie, samenhang en efficiency in de brede erfgoedsector.	Tevredenheid van brede erfgoed infrastructuur over geleverde advies, kennis en netwerk.	Subsidie Erfgoed Brabant. Subsidie Brabants Heem.
	Provinciale Erfgoed infrastructuur gaat samenwerken om de opgave effectief en efficiënt op te pakken.	Focus, samenhang en efficiency in inzet van instrumenten vanuit Provinciale Erfgoed infrastructuur wat betreft kennisoverdracht, digitale ontsluiting, communicatie.	Subsidie Federatie Schuttersgilden. Subsidie Monumentenhuis.
(Wetenschappelijke) kennis over behoud, herontwikkeling en beleving van erfgoed wordt in samenhang ontwikkeld en ontsloten aan professionals, vrijwilligers en burgers.	Kennis over erfgoed stroomlijnen, strategisch inzetten en toepasbaar maken in de praktijk. Samenwerking tussen erfgoedpartners wat betreft kennis ontwikkeling en kennis ontsluiting.	Consistent samenhangend pakket aan instrumenten op het gebied van kennis en onderwijs via de Erfgoed Academie Brabant. Erfgoed Portal Brabant functioneert als kennisportal voor erfgoedkennis in Brabant.	Subsidie Monumentenwacht. Instrument Erfgoed Academie Brabant (incl. Leerstoelen Cultuur). Kennismanager binnen de Erfgoedfabriek. Broedplaatsen/kennissateliers.
Jongeren kennis laten maken met erfgoed, hen binden aan en boeien voor erfgoed.	Samenwerking met jongeren in uitvoering van erfgoedbeleid. Jongeren werkervaring op laten doen met erfgoed gerelateerde werkzaamheden. Aanbieden van erfgoededucatie in basis en voortgezet onderwijs.	Financiering leer-werk plekken. Methode JOB-House/Leerlokaal KVL beschrijven en uitdragen. Opleiden van jongeren in vakmanschap restaureren. Aantal educatieproducten bij basis en voortgezet onderwijs.	JOB-House. Subsidie Restauratie Opleidingsproject. Instrument Erfgoed Academie Brabant (incl. museumschatjes).

